

ЮРИСТ І МЕДИК

JURIS DOCTOR

АБО ЧИ Є ЮРИСТ «ДОКТОРОМ»

Пригадую, яку середині 1990-их років уперше познайомився з американським юристом. На його «візитці», з одного боку, в частині після імені англійською писалося – «J.D.», а з іншого, – подавався переклад цього українською – «доктор юриспруденції». Я поцікавився темою його дисертації, після чого з'ясувалося: він – звичайний юрист і отримав цей титул після трьох років якоїсь «правничої школи». «Дивина якась!», – подумав, – «в Америці за три роки не просто стаєш юристом, а ще й «доктором». Але, як виявилось, про що йтиметься далі, не все так просто з цим «юристом-доктором».

Три типи «юристів-докторів»

Нині в США традиційний шлях здобуття юрпрофесії «пролягає» через так звану «правничу школу». Це – формально еквівалент «нашого» юридичного факультету університету. Змістовно – автономний професійний навчальний заклад, в який вступають, здобувши «університетську освіту» в коледжі чи університеті після присвоєння ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) «бакалавра». Закінчивши ж правничу школу, випускнику присуджується ступінь *Juris Doctor (J.D.)*, що з латини перекладається як «доктор юриспруденції».

Історично американська система юросвіти походить від британської. У британців «право» було (й лишається) так званим предметом рівня «undergraduate». (Там його вивчають, як і у нас у звичайному університеті, а не професійній школі, з-поміж інших дисциплін.) Відтак, випускнику присвоювали ступінь *Legum Baccalaureus (LL.B.)* або *Bachelor of Laws* – «бакалавр права». Цей ступінь нещодавно впроваджено і в Україні, перейнявши більш поширену європейську систему ступенів.

Цікаво, що цей ступінь пасує статусу більшості українських студентів. Пасує, бо більшість з них – неодружені, незаміжні. Саме це етимологічно означає термін «бакалавр», уведений у часи, коли університети діяли переважно при церквах, а їхні студенти і викладачі зобов'язувалися бути вільними від інших, аніж навчальні та наукові, закладів і зобов'язань.

Ступінь бакалавра у Британії та свого часу в США кваліфікував на здобуття статусу юриста – після складання кваліфікаційних іспитів та інших процедур.

Тіз «бакалаврів», хто бажав викладати (звернімо увагу на термін «викладання»), спеціалізуватися, поглибити правові знання і навички, «йшли» вчитися на «магістра права» – *Legum Magister, Master of Laws (LL.M.)*.

Зрештою, остаточною і найвищим ступенем у британців був «доктор права» – *Legum Doctor, Doctor of Laws (LL.D.)*. Нині ж у Британії та в США *LL.D.* – це почесний ступінь, який присуджують не за результатами проходження спеціального курсу навчання чи захисту дисертації, а як знак визнання.

Крім того, у США зустрічається ступінь *Doctor of Juridical Science (S.J.D.)*, що буквально перекладається як «наш» «доктор юридичних наук», та *Doctor of Comparative Law (D.C.L.)*. Це – дослідницькі ступені, які присвоюються за результатами захисту «докторської» дисертації, що в порівнянні з «нашою» традиційною системою є формально «кандидатською». Ці ступені можна порівняти зі ступенем *Doctor of Philosophy*

(*Ph.D.*), який нині поширений у Західній Європі й поширюється в Україні, або *Dr. iur.* у Німеччині.

Отже, слід розрізняти *Juris Doctor (J.D.)* – базовий ступінь, *Doctor of Juridical Science (S.J.D.)* – дослідницький ступінь, а також *Legum Doctor (LL.D.)* – почесний ступінь доктора. Відтак, виходить, що мій тодішній знайомий є звичайним «доктором», який, за титулом, не дотягує ані до «наших» кандидатів, ані докторів юридичних наук.

Чому «доктор»?

Етимологічно термін «доктор» не асоціювався лише з медиком чи лікарем. Латинської *Doctor* – це «вчитель». Відтак, традиційно називаючись «доктором», осо-

ба позначає себе як викладача. Оскільки викладачами ставали в університетах, де традиційно займалися викладанням і наукою (дослідженнями), то закріпилося уявлення про те, що аби щось викладати, треба спочатку це дослідити. Отже, ті, хто бажав (і бажав) стати «вчителем», навчалися у дослідницькій «докторантурі».

З часом набули розвитку два види «докторатів»: відомий уже нам – «дослідницький» та «професійний». Саме «професійним докторатом» і є «докторат» правничої школи в США. Здобуття «професійного докторату» теж передбачає завершення певної дослідницької роботи, що стосується американських правничих шкіл. Проте абсолютна більшість викладачів правничих шкіл у США не мають «дослідницького докторату». Це не є свідченням низького наукового рівня викладачів (як часом у нас думають), а – особливостей американського розуміння, сприйняття права як «практичної» (а не наукової) юриспруденції.

Професійним докторатом є ступінь *Doctor of Medicine (M.D.)* – «доктор медицини», що поширений у США, і який мають там практично всі медики. Мабуть, через значну кількість медиків у США і те, що до них звертаються частіше ніж до юристів, спричинив асоціації в США (й не лише) ступеня «доктор» з медиком, лікарем. У роз-

мовній мові нерідко до лікарів звертаються «док» (*Doc*), що є скороченням слова «доктор».

Юрист – часом таки «доктор» або Самовиховання

Деякі юристи в США, оскільки вони отримали ступінь *Juris Doctor*, заявляють про свою претензію називатися й бути титулованими як *dostor* (доктор). Проте практикуючих юристів у США зазвичай називають *містер (пан), міс, місіс (пані)*, незалежно від того, чивони мають ступінь доктора (в США за певних умов можна здобути статус юриста без університетського і професійного ступенів). Виняток – це коли юрист, котрий має дослідницький «докторський ступінь» (не обов'язково правничий) у формулярі учасника судового процесу – свідка може позначитися «доктором» у відповідній колонці формуляру.

Цікаво, що в ряді країн, зокрема, Португалії, Аргентині, Бразилії, Колумбії, Перу, Уругваї практикуючих юристів називають «докторами».

До Першої світової війни в США «до-юридична освіта» зазвичай займала два роки чи до здобуття 60 так званих «кредитів». На той час, як і сьогодні, аби вступити до більшості правничих шкіл у США (акредитованих уповноваженою на це Американською асоціацією юристів) треба бути вже «бакалавром».

У США через потребу розрізняти базову університетську освіту (*undergraduate degree*), позначувану ступенем «бакалавр», професійну підготовку та статус, ступінь *LL.B.* було замінено на *J.D.* До 1971 р. це було зроблено практично повсюдно.

Відзначимо, що деякі правничі школи в США присуджують «дипломні ступені» не юристам. Наприклад, *Loyola University of Chicago* присуджує ступені *Juris Magister* чи *Master of Jurisprudence* з медичного права медичним працівникам, які потребують спеціальних юридичних знань, але не бажать ставати юристами. Це, до речі, кар'єрно може зацікавити наших медиків.

У листопаді 2006 р. у часописі ААЮ «ABA Journal» було опубліковано статтю «Юристи – теж доктори» (*Lawyers Are Doctors, Too*). Згідно з «неофіційною думкою ААЮ» (*ABA Informal Opinion*) за номером 1152 (1970 р.) «носіям» *Juris Doctor* чи *Masters in Law (LL.M.)* дозволялося називатися *dostor*. Цікаво, що відповідно до етичних правил, які діяли до цього, юристам заборонялося так називатися, бо це вважалося самовихваланням.

Деякі штати також забороняли використовувати цей «титул» – якщо це робилося без додаткових пояснень. Причина: це могло ввести в оману, спричинивши

сприйняття юриста як медика. Й на сьогодні юристи зобов'язані уникати використання титулу *doctor*, аби не ввести громадськість в оману. Наприклад, у випадках реклами послуг юриста з деліктного права, що займається цивільним переслідуванням за недбале надання медичних послуг. Причина: потенційні споживачі можуть подумати, що цей *doctor*-юрист має медичну кваліфікацію.

Доктор, барон і зміни в паспорті

Доктори теж пізнаються у порівнянні. Наприклад, із «докторами» у Німеччині, чію систему наукової номенклатури успадкували й ми.

Аби стати юристом, випускник німецького ЮНЗ складає два кваліфікаційні іспити – перший після завершення університетського навчання, другий – після дворічної практики (референдаріату). Відтак, ставши юристом (*Anwalt*), він може здобути ступінь *Doktor*. Їх два й обидва «дослідницькі». Перший, скорочено *Dr. iur.* присуджується після захисту першої дисертації – «промоції» (в нашій системі формально це еквівалент «кандидатської дисертації»). Другий, скорочено *Dr. hab.* – після захисту другої «докторської» дисертації – «габілітації» (формально нашої «докторської»). Традиційно лише присудження другого «докторату» кваліфікувало на здобуття звання приват-доцента (*Privatdozent*), що, в свою чергу, надає право самостійно читати лекції та обіймати посаду професора чи очолювати професуру (*Professur*), тобто ставати завідувачем кафедри.

Бути «доктором» у Німеччині престижно й поважно. На цей престиж спокушаються чимало юристів, які не мають бажання викладати (бути «докторами» в первісному смислі слова). Оскільки конфузії з «доктором» у розумінні «лікар» у Німеччині нема (там медик – це *Artz* або *Artzin*), то й перепон юристам так називатися нема. До того ж докторський титул стає частиною імені. Відтак, доводиться навіть змінювати запис у паспорті, тобто фактично отримувати новий паспорт. Історично титул доктора прирівнювався до титулу барона. На німецьких могилах юристів нерідко можна побачити вигравірувані імена разом з титулом «доктор».

У США, де бути «доктором», як ми довідалися, теж доволі престижно, трапляються чудернацтва. Інколи це слово в прізвиську мають, наприклад, баскетбольні гравці (*Dr. J* – Юліус Ірвінг) чи реп-співачі (*Dr. Dre* чи *Dr. Evil*). Вони, звісно, далекі від медицини, права, «докторських» досліджень і викладання. Чого не скажеш про *Dr. Faust* (Доктор Кулак), як назвався Віталій Кличко, що захистив кандидатську дисертацію. Проте в Україні «доктором» Віталію до захисту «докторської дисертації» за нашої системи називатися, аби не вводити в оману, не рекомендується.

Славик БІГУН

ЮР.ГУМОР

Доктор права

До кабінету вбігає хворий:
– Докторе, допоможіть! Страшний біль у лівому боці.
– Ви табличку на дверях бачили чи ні? Я не той, хто вам потрібен. Я доктор права. Розумієте – пра-ва.
– Ви, лікарі, зовсім здуріли зі своєю спеціалізацією.
Право, ліво – яка різниця?